Fra å forske på til å forske med: Holder forskerrollen tritt med forskningen?

Årets forskningsdager har tillit til forskning som tema, inspirert av en urolig og polarisert verden. Temaet inspirerer til refleksjon omkring forskerrollen når både samfunnet og forskningsprosessen er i sterk endring.

Tillit til forskning i samfunnsendringenes tid

Befolkningens tillit til forskning er generelt høy. Men noen temaer innenfor det som overordnet kan kalles bærekraftig omstilling har lavere tillit. Særlig gjelder dette områdene klima og energi.

Felles for bærekraft-temaer er at de hverken kan forstås eller fanges av én disiplin eller én samfunnsaktør alene. Enda mer prekær er denne gjensidige avhengigheten mellom ulike typer kunnskap og ressurser dersom forskningen ikke bare skal evaluere eller kartlegge, men også bidra til å finne løsninger. Forskningsrådet og EU etterspør derfor samskapt, løsningsorientert forskning.

Målet er å forske transdisiplinært og prosessorientert: Å gå fra å forske på til å forske med. Forskere, offentlige aktører, næringsliv og innbyggere samarbeider om å utvikle kunnskap. Da må forskeren skape et felles rom hvor forskning og praksis møtes for å utforske ideer, eksperimentere, lære og utvikle nye innsikter og løsninger sammen. Hvor vi kombinerer folks nærhet til problemene med forskeres teoretiske, metodiske og analytiske kunnskap, og sammen komme fram til en mer helhetlig forståelse enn en samling enkeltintervjuer gir.

Hvordan man gjør dette på en god måte er fortsatt i støpeskjeen. Her er både forskere og folk noviser. Når forskning utvikles tett på praksisfeltet, må den balansere (minst) tre hensyn.

Kunnskap som er pålitelig, relevant og legitim

Utfordringen er å integrere vitenskapelig og kontekstuell kunnskap på en pålitelig, relevant og legitim måte. Pålitelighet innebærer at data og analyser gjennomføres i tråd med vitenskapelige prinsipper. Relevans handler om at resultatene speiler virkeligheten og svarer på de utfordringene folk opplever. Legitimitet bygges ved at prosessen har vært respektfull overfor ulike verdier og overbevisninger, upartisk i sin atferd, og rettferdig i behandlingen av motstridende synspunkter og interesser.

Ytterligere komplisert blir dette fordi disse hensynene påvirker hverandre.

Satser vi for mye på en av dem, svekkes de andre. Holder man en kritisk distanse til praksisfeltet, som alltid har vært den vitenskapelige gullstandarden, står man i fare for å bringe til torgs kunnskap som er irrelevant for problemene folk står i. Hvordan bygger man tillit i en slik situasjon? Hvordan balanseres hensynet til pålitelighet, relevans og legitimitet?

En forskerrolle som evner å balansere motstridende hensyn

I møte med praksisfeltet griper vi som forskere ofte til tre ulike roller:

Policy eksperten: Forskeren går inn i policy feltet med hud og hår, går så å si praksisfeltet i næringen. Faren er å bli en blek kopi av de praktikerne som studeres – ute av stand til å tilføre det utenfra blikket praksisfeltet ønsker seg. Selve forskningen kan være pålitelig som bare det, men risikerer å bli kjedelig, og dermed ikke tillitsskapende.

Aktivisten: Forskeren arbeider tett på praksisfeltet, og gir dermed også relevant kunnskap om den konteksten som studeres. Samtidig tas det aktivt side i interessekonflikter. Dermed står troverdigheten og legitimiteten hos de med et annet verdisett eller standpunkt på spill.

Idealisten: Forskeren studerer samfunnet gjennom ideelle briller. Som studenter lærer vi om teoretiske og vitenskapelige idealer. Forskere på bærekraft leter etter gap mellom idealer og realiteter - mellom målsettinger og praksis. Metodene og analysene kan være pålitelige. Men resultatene bygger på en ideell virkelighet, ikke den beslutningssituasjonen folk faktisk opererer i: full av motstridende, legitime hensyn som skal avveies og balanseres. Forskningen står derfor i fare for å slå inn åpne dører: aktørene er fullt klar over at løsningene er suboptimale. Det de trenger hjelp til er hvordan de skal navigere i en uperfekt verden.

Fra forskning på aktører til felles utforsking av et fenomen

I løpet av forskerkarrieren har jeg inntatt alle disse rollene.

I en situasjon der vi skal forholde oss nært til et mangfold av interesser og ressurser som alle sitter på en bit av løsningen, blir utfordringen at alle tre har en ensidighet i seg som ikke speiler godt nok den faktiske lokale konteksten.

Alternativet er å innta en forskerrolle som bevisst forsøker å balansere hensynet til pålitelighet, relevans og legitimitet. Vi må innta en *allsidig* forskerrolle. Nøkkelegenskaper er:

- *Å være både retningsgivende og refleksiv* – bidra til bærekraft samtidig som både prosessen og forskerrollen justeres underveis.
- *Å ha både et fugle- og froskeperspektiv* – bringe inn teoretiske innsikter og gjøre dem relevante i den enkelte konteksten som studeres
- *Å være både diplomat og mekler* – invitere bredt og fasilitere læring på tvers av ulike interesser

Å innta en mer allsidig forskerrolle er ikke enkelt. Noen kaller det å operere i en «rotete sump» (Schön, 1983 i Schneider et al., 2019). Andre sier at den prosessorienterte med-forskingen ikke er rett fram, ikke lar seg planlegge fullt ut og krever evne til å ta spontane beslutninger – man må bedrive en form for «kunnskapsbasert improvisasjon» (Wittmeyer & Schäpke, 2014).

Samtidig er min erfaring er at det å jobbe tettere på, over tid, bygger tillit og gir dypere, mer nyansert og kritisk innsikt i faktorer som fremmer og hemmer bærekraftig omstilling.

Folk blir ikke lenger intervjuobjekter eller respondenter. Fokus flyttes fra folk til en felles utforsking av omstilling som fenomen og hvilke roller, relasjoner, kultur og strukturer som må endres, bevares eller fases ut om vi skal bevege oss i en bærekraftig retning.

Flere og flere forsøker seg på mer samskapende forskning, er vi klare til også å ta skrittet fullt ut, å utvikle en mer pluralistisk forskerrolle?

Referanser

Schneider, F., Giger, M., Harari, N. (...), Zimmermann, A. 2019. Transdisciplinary co-production of knowledge and sustainability transformations: Three generic mechanisms of impact generation, Environmental Science and Policy 102, 26–35. https://doi.org/10.1016/j.envsci.2019.08.017

Schön, D. 1983. The reflective practitioner. How professionals think in action. Basic Books, New York.

Wittmayer, J.M, Schäpke, N. 2014. Action, research and participation: roles of researchers in sustainability transitions, Sustain Sci, 9, 483–496. DOI 10.1007/s11625-014-0258-4